

Strengthening knowledge and skills of students in music lessons

Orif AZIZOV ¹

Termez State University

ARTICLE INFO

Article history:

Received July 2022

Received in revised form
20 July 2022

Accepted 25 August 2022

Available online

15 September 2022

Keywords:

music, manners,
independent thinking,
music-pedagogue, pupil and
student.

ABSTRACT

Music is a type of art that is widely used in our cultural life and plays an important role in the development of human personality. Music education is one of the main and complex aspects of educating of sophistication, it teaches to perceive and frame the beautiful things around correctly. Music equips a person with high taste and forms a spiritual outlook. Music has the ability to have a strong influence on human nature, and it is an important means of bringing students into the world of sophistication and moral education.

2181-1415/© 2022 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol3-iss8/S-pp54-58>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Муסיқа дарсларида ўқувчиларнинг билим ва малакаларини мустаҳкамлаш

АННОТАЦИЯ

Калит сўзлар:

муסיқа, одоб, мустақил
фикрлаш, муסיқий-
педагог, ўқувчи ва талаба.

Муסיқа маданий ҳаётимизда кенг ўрин тутган, инсон шахсиятини ривожлантиришда муҳим аҳамият касб этадиган санъат туридир. Муסיқа тарбияси, нафосат тарбиясининг асосий ва мураккаб қирраларидан бири бўлиб, атрофдаги гўзал нарсаларни тўғри идрок этишга ва қадрлашга ўургатади. Муסיқа инсонни юксак дид билан қуроллантиради ва маънавий дунёқарашини шакллантиради. Муסיқа инсон ҳиссиётига кучли таъсир кўрсатиш имкониятига эга бўлиб, ўқувчиларни нафосат оламига олиб кириш ва ғоявий-ахлоқий тарбиялашнинг муҳим воситасидир.

¹ Senior Lecturer of Music Education Department, Faculty of National Clothing and Arts, Termez State University, Uzbekistan, Termez

Закрепление знаний и навыков учащихся на занятиях музыкой

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

музыка, манеры, самостоятельное мышление, музыкальный педагог, школьник, студент

Музыка – это вид искусства, который широко используется в нашей культурной жизни и играет важную роль в развитии личности человека. Музыкальное образование является одним из основных и сложных аспектов воспитания утонченности, оно учит правильно воспринимать прекрасное вокруг. Музыка вооружает человека высоким вкусом и формирует духовное мировоззрение. Музыка способна оказывать сильное влияние на человеческую природу и является важным средством приобщения учащихся к миру утонченности и нравственного воспитания.

Муסיқа маданияй хаётимизда кенгүрин тутган, инсон шахсиятини ривожлантиришда муғим аҳамият касб этадиган санъат туридир. Муסיқа тарбияси, нафосат тарбиясининг асосий ва мураккаб қирраларидан бири бўлиб, атрофдаги гўзал нарсаларни тўғри идрок этишга ва қадрлашга ўргатади. Муסיқа инсонни юксак дид билан куқоллантиради ва маънавий дунёқарашини шакллантиради. Муסיқа инсон ҳиссиётига кучли таъсир кўрсатиш имкониятига эга бўлиб, ўқувчиларни нафосат оламига олиб кириш ва ғоявий-ахлоқий тарбиялашнинг муҳим воситасидир. Миллий маданиятимиз бобокалони Абу-Носир ал-Фаробий “Бу фан таннинг соҳлиҳи учун фойдалидир”, деган эди. Бобомиз Шайх Саъдий айтган эди: «Муסיқа одам руҳининг йулдошидир». Муסיқа инсонга тез таъсир этувчи эмоционал ҳиссиётни фаол ривожлантирувчи воситадир. Инсон муסיқа билан она алласи орқали танишиб, мусиқадан завқ олади. Муסיқа инсон руҳиятининг ажралмас қисмидир. Ўқувчиларда инсон маънавиятининг таркибий қисми бўлган муסיқа маданиятини тарбиялаш, муסיқа тарбиясининг бош мақсади ҳисобланади. Бу олий мақсадни амалга ошириш учун муסיқа ўқитувчисининг олдига қўйилган вазифаларидан иборат:

1. Ўқувчиларда муסיқа санъатига бўлган қизиқиш ва муҳаббатни ошириш.
2. Муסיқий фаолият жараёнида бадий ижодкорлик ва ҳис-туйғуларни ривожлантириш.
3. Асарларнинг бадий-ғоявий мазмуни воситасида ўқувчиларни ахлоқий-эстетик тарбиялаш.
4. Муסיқа дарсларида касб-ҳунар ва меҳнатга нисбатан ўқувчиларда иштиёқ уйғоғиш каби ишларни амалга ошириш керак.

Мазкур мақсад ва вазифаларни амалга ошириш ўқитувчининг касбий маҳорати ва ахлоқ-одобига боғлиқдир. Муסיқа ўқитувчиси ўз касбига ва болаларга меҳр қўйган юксак маданиятли, кенг дунёқарашга эга шахс бўлмоғи лозим. У педгогика, психология, болалар физиологияси, этика ва эстетика назарияси, муסיқа назариясининг амалий соҳаларидан, муסיқа ўқитиш методикасидан чуқур билимга эга бўлмоғи керак. Муסיқа ўқитувчиси муסיқа санъатининг назарий ва амалий соҳаларидан етарли даражада билим, кўникма ва тажрибага эга бўлиши лозим. Яъни у хам чолғучи, хонанда, хор дирижёри, жўрнавозчи, муסיқа назарийчиси ва амалиётчиси сифатида иш олиб бориши лозим. Муסיқа ўқитувчисининг ижодкорлиги

шундаки, у бир соатлик дарсда сценарий муаллифи, унинг ижрочиси ва режиссиёри сифатида фаолият кўрсатади. Шу боис, мусиқа дарсини санъат дарси дейишади. Мактаб ҳаётида, синфдан ташқари мусиқа ўқитувчисининг фаолият миқёси кенгдир. Синфдан ташқари мусиқа тарбияси тўғарақларини ташкил этиш ва бошқариш, мактабда мусиқа тарбиясининг оммавий шаклларини (санъаткорлар билан учрашувлар, маъруза-концертлар, шоирлар билан учрашувлар, “Наврўз”, “Алифбо” байрамлари, “Мусиқа ҳафталиклари”, “Ўзбекистон – ватаним маним”, “Илҳом чашмалари” кўрик танловлари) уюштириш мусиқа ўқитувчиси зиммасидаги вазифадир.

Ўзбекистон мустақилликка эришган дастлабки кунларданоқ талаба ёшларни маънавий қадриятлар руҳида тарбиялаш энг муҳим вазифалардан бирига айланди. Шунини айтиш керакки, инсоннинг маънавияти унинг ахлоқи, одоби, ҳуқуқи, маданиятидан ташкил топади. Ахлоқ эса ақлий, ҳуқуқий, диний, иқтисодий ва сиёсий билимлар замирида шаклланади. Мазкур билимлар ўз навбатида инсон ахлоқий сифатларининг камол топиб, бойиб боришига олиб келади. Демак ахлоқ инсоннинг ижобий сифатлари мажмуидир. Одоб ва ахлоқ бир-бири билан узвий боғлиқдир. Одоб алоҳида бир шахснинг муайян бир хислатини ифодаловчи ахлоқий тоифадир. Одоб – бу ҳар бир инсоннинг жамоа билан бўлган мулоқотига ҳамда юриш-туришида ўзини тута билишини кўрсатади. Ахлоқ- жамиятда қабул қилинган жамоатчилик фикри билан маъқулланган ҳуқуқ-одоб нормалари ҳисобланади. Маданият – жамиятнинг унда яшовчи фуқароларнинг фаолияти жараёнида тўпланган барча ижобий, ақлий ютуқлар мажмуасидир. Маънавият – инсон онгини акс эттирувчи барча ижобий интеллектуал фазилатлар мажмуасидир.

Мустақил фикрлаш – бу фаҳмлаш, англаш, фикр юритишдан бошланади. Тафаккур – инсон онгидаги мавжуд илмий-ҳаётий билимлар мажмуаларининг керагини саралаб олиш ва амалиётга қўллашдир. Ижодкор мусиқий-педагог ёшларнинг ҳуқуқ маданиятини шакллантиришда маънавий қадриятларнинг имкониятларидан кенг ва самарали фойдаланади. Мусиқий-педагог ижодкорлиги натижасида талаба ёшлар аждодлар тарихи, адабиёти, санъати, анъаналари ва урф-одатлари ҳақида чуқур билимга эга бўладилар. Ўқувчи ва талабаларнинг маънавий меросга бўлган қизиқиши ошади. Дарс жараёнида самимий, соғлом маънавий муҳит яратилади. Маънавий мерос манбааларидан самарали фойдаланиш натижасида ўқувчи ва талабаларнинг ҳуқуқ маданияти шаклланади. Талаба ёшларнинг ҳуқуқ маданиятни шакллантириш, биринчидан, дарс жараёнининг муваффақиятли бўлишига, иккинчидан, таълим мазмунига ва мусиқий-педагог - талаба ҳамкорлигига боғлиқ. Ҳамкорликдаги фаолият ижодкорликни, масъулиятни, фаолликни талаб қилади. Бунда ҳар бир дарсдан мусиқий-педагог мақсадни аниқ кўра билиши, амалга ошириладиган вазифаларни тўғри белгилаб олиши лозим; дарс жараёнидаги билимлар мазмунининг илмийлиги, изчиллиги ва тарбиявий характери, қизиқарлилиги ўқувчи ва талабаларда таълим ҳамда тарбиявий томондан ўрганиладиган билимга бўлган қизиқишни кучайтиради. Уларнинг билимини кенгайтириш юксак ҳуқуқли бўлиш каби кўникма ва малакаларни шакллантиради. Албатта бунда дарс шаклларини танлашда мавзунинг моҳиятига алоҳида эътибор қаратилади. Масалан, касб-ҳунар коллежларида адабиёт дарси анъанавий дарс ёки мунозара тарзида уюштирилса; методика дарси семинар ёки мунозара тарзида, чет тили дарслари ўйин ёки савол-жавоблар, суҳбат дарслари тарзида уюштирилиши

мумкин. Барча шаклдаги дарс жараёнларида ўқувчи ва талабалар хулқ, маданиятни шакллантириш самарадорлигини ошириш учун савол-жавоб қилиш, мунозарали вазият пайдо қилиш, мустақил ишлаш, турли ўйинлардан фойдаланиш каби усуллардан фойдаланиш муҳимдир.

Ўқувчи ва талабаларнинг маънавий сифатларини шакллантиришда уларга ўтмиш адабиёти, тарих, миллий урф-одатлар, анъаналар ҳақида билим бериш мусиқий-педагогдан жуда катта маъсулиятни талаб этади. Талабанинг маънавий ҳхтиёжини қондириш, қизиқишини ошириш мустақил ишлар, ҳар хил ижодий ишлар (иншо, реферат ва бошқ.) орқали амалга оширилади. Мустақил ишлар мусиқий-педагог ва талаба фаолиятининг узвий боғланган томонларидир. Мустақил ва ижодий ишларда талаба ўз устида ишлайди, ижодий изланади, ўз нуқтаи назари, қарашларини шакллантириш билан бирга дунёқараш ва маънавий савиясини намоён этади. Мустақил ишлаш кўпроқ дарслик устида ишлаш, манбаларнинг мазмунини таҳлил этиш, маъруза, реферат, конспект тайёрлаш, ижодий иншо ёзиш (чет тилида ҳам) карточкаларга ёзма жавоб бериш, турли жадваллар, диаграммалар, чизмалар тузишни тақозо этади. Буларнинг бари талабадан изланувчанликни талаб қилади. Мустақил ишлар, семинарларни ташкил этишда 4 хил манбаларга асосланади.

а) Дарслик материалларига;

б) маънавий мерос ҳисобланган халқ оғзаки ижоди, диний манбалар, мумтоз адабиёт ва бошқалар;

в) оммавий ахборот воситалари материалларига (журнал, газеталар, радиоэшиттиришлар, ойнаи жаҳон кўрсатувлари);

г) ҳаётий мисолларга (оилавий-маиший анъаналар, урф-одатлар, расм-русумлар, маънавий қадриятлар ва ҳ.к) Оғзаки мустақил иш турлари ва ўрганилаётган мавзу моҳиятининг ўқувчи ва талабаларнинг амалий фаолиятида мустаҳкамлаштиришга йўналтирилган баъзи бир ёзма шаклдаги мустақил ишлар (иншо, саволларга ёзма жавоб топиш, жадвал, диаграмма, карточкаларни тўлдириш)дан аралаш дарс шаклида кенг фойдаланиш яхши натижа беради. Чет тили, адабиёт дарсларида ўйин ҳолатларидаи фойдаланиш самара беради. Масалан, адабиёт дарсларида “Алломалар меҳмонимиз”, “Темурий ижодкорлар”, “Бугунги давр - алломалар кўзи билан” каби мунозаралар, баҳсларни ташкил этиш мумкин. Методика дарсларида эса у “Шарқ алломаларининг тарбия ҳақидаги фикрлари” ва уларнинг маънавий мероси ҳақида ўқувчи ва талабаларнинг ўзаро фикр алмашишларини ташкил этиш жуда фойдали. Дарс жараёнида мусиқий-педагог маънавий мерос манбаларидан усталик билан фойдаланиши, уларнинг таълим ва тарбиявий таъсирини ҳисобга олиши дарсни қандай тарзда ташкил этилишидан қатъи назар, (ўйин дарси, мунозара дарси, синов дарси ва ҳ.к.), уни уюштиришда фаол, ижодкор, қатъиятли бўлиши, маънавий меросни яхши билиши ва уни амалиётга татбиқ қила олиши зарур. Ўқувчи ва талабаларнинг оғзаки мустақил тайёргарлиги асосида ноанъанавий дарсларни ташкиллаштириш ҳам хулқ маданиятининг шаклланишида самарали усул ҳисобланади. Бунда турли мавзулардаги баҳс-мунозара дарсларини ўтказиш мумкин. Бундай дарсларга тайёргарлик кўриш жараёнида талаба кенг ҳажмдаги маънавий манбаларга, бадий асарлар, халқ оғзаки ижоди намуналарига, пандномалар, диний манбалар, Шарқ алломалари ҳаётига бағишланган илмий-оммабоп, автобиографик асарлар, матбуот ва оммавий ахборот материалларига муурожаат қилади. Натижада муаммоли саволларга жавоб топади, аждодлар маънавий

мероси билан танишишга муваффақ бўлади. Бундай дарслар етарли тайёргарлик, маҳорат ва кенг қўламли билим, тажриба, мустақилликка асосланган ҳолда ташкил этилса, талабанинг хулқ маданиятини шакллантириши мумкин бўлган қуйидаги ижобий натижаларни беради:

- дарс давомида талабанинг эркинлиги, мустақиллиги, фаоллигига эришилади;
- ўқувчи ва талабалар жамоа фикрига таянишга, уни ҳурмат қилишга ўрганадилар, бу билан уларда ўзаро ҳурмат, мулоқат маданияти шакллана боради;
- ўқувчи ва талабалар ўз фикр - мулоҳазаларини, қарашларини ҳимоя қилиш, уларни бошқаларга етказиш маҳоратини эгаллайдилар;
- ўқувчи ва талабаларда у ёки бу адибнинг қарашларини, мусиқий-педагогнинг ҳаётий тажрибаси асосида қўтариб чиқилган муаммолар моҳиятини давр билан боғлаш орқали баҳолаш малакаси шаклланади;
- ўқувчи ва талабаларнинг ўзбек халқининг маънавий турмуш тарзи ҳақидаги билим даражаси ортади, маънавий-ахлоқий - сифатлари шаклланади;
- ҳар бир талабада ўз-ўзига талабчанлик, ўз-ўзини назорат қилиш ҳисси ортади, ўз устида ишлашга, ўзини англашга эътибори кучайди. Бундай муваффақиятли натижа синов дарслари, якуний дарсларда намоён бўлади. Талаба хулқ маданиятининг асосий мезонлари: инсонпарварлик, меҳнатсеварлик, миллий ғурур, ватанпарварлик, меҳр-муҳаббат, имон, ижодкорлик, фаоллик, ташаббускорлик, ўз-ўзини назорат қилиш ва ўз-ўзини баҳолашни талаб этади. Бу талаб талабанинг Ватан, ота-она, дўстлари, жамоа олдидagi бурчи, таълим-тарбия жараёнида намоён бўладиган фаоллик, ижодкорлик хусусиятларига муносабати орқали амалга оширилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Д.Каримова. Мусиқий педагогик маҳорат асослари. Т. Иқтисод молия. 2008.
2. Р.Ж.Ишмухаммедов. Инновацион технологиялар ёрдамида таълим самарадорлигини ошириш йўллари. Низомий номидаги ТДПУ. 2004 йил.
3. Зимина А. Основы музыкального воспитания и развития. Москва, Владос, 2000.
4. Йўлдошев Ж. “Ўзбекистонда мусиқа тарбияси ва таълимнинг ривожланиши”. Тошкент, 1995.
5. Н.Х.Хўжаев, Б.Ю.Ходиев, “Янги мусиқий-педагогик технологиялар”. “Фан” нашриёти. 2002 йил.
6. Малла Очилов. “Янги мусиқий-педагогик технологиялар”. Қарши, “Насаф” нашриёти. 2000 йил.
7. Азизхўжаева Н. Мусиқий-педагогик таълим назарияси ва амалиёти. Тошкент. 2004 йил.
8. Азизходжаева Н.Н. Педагогик технологиялар ва педагогик маҳорат. Т., Ўқитувчи, 2006.
9. Ишмухаммедов Р.Ж. Инновацион технологиялар ёрдамида таълим самарадорлигини ошириш йўллари. Т.Низомий номидаги ТДПУ, 2004.